

TANDHEELKUNDE, TANDHEELKUNST EN HET GEBIT

Prof. P. H. BUISMAN

Inleiding

Het kan een gemeenplaats worden genoemd te verklaren dat de huidige samenleving bij voortduring hogere eisen stelt aan de daaraan actief deelhebbende enkeling. Waarin dit appèl met betrekking tot het beroepsmatige en gezelschappelijke verkeer zich fysiek en psychisch openbaart, mag eveneens bekend worden verondersteld. Wat voor ons als tandarts in dit verband van belang is, wordt weerspiegeld in het feit dat de intermenselijke contacten in al hun vormen en aspecten ook en vooral eisen stellen aan de uiterlijke persoonlijkheid van de deelnemer; zijn „optreden” en de daaraan ten grondslag liggende zelfbewustheid is daarmee nauw verbonden. De innerlijke overtuiging (om een klein voorbeeld te noemen) goed en passend gekleed te zijn, verhoogt het zelfgevoel en is in sterke mate mede beslissend voor de wijze waarop, de vrijheid waarmee men zich in een bepaald milieu of in het openbaar beweegt. Zo wordt ook bij menige beroepswerkzaamheid in de omgang met cliënten, zakenrelaties dan wel „publiek” in het algemeen, in veel gevallen een zichtbaar verzorgd voorkomen zeker niet als iets bijkomstigs beschouwd. Integendeel, naast het van de persoon uitgaande effect belichaamt het de „standing” van instelling, onderneming en bedrijf, waarvan de betreffende persoon naar tijd en plaats de exponent is.

Van deze uiterlijke verschijningsvorm is, naast andere factoren, het vertoon van fysieke welstand een onmisbaar bestanddeel en deze wordt thans voor een goed deel gezocht (terecht) in het zoveel en zolang mogelijk handhaven van de zichtbare kentekenen die de lichamelijke bloei, de validiteit zo niet van de jeugd dan toch van het jeugdige representeren.

In het gelaat als onbedekt lichaamsdeel wordt dit onverhuld als een overheersend element van de uiterlijke persoonlijkheid aan de waarneming prijsgegeven en het ligt dan ook voor de hand dat daarnaar bij de cultivering van het totaalaspect in het huidige tijdsgewricht steeds meer aandacht en zorg van de bezitter en vooral bezitster uitgaat.

Met name de vrouw is zich van het nimmer aflatende knagen van de tand des tijds aan haar fysieke bloei bij voortduring bewust en zij doet (wederom terecht) al haar best om de uiterlijke aantrekkelijkheid in stand te houden tegen de veroudering in die de mens nu eenmaal onontkoom-

baar achtervolgt. Aan de illusie de kenmerken van de jeugd, althans het jeugdige zolang mogelijk in haar gehele voorkomen te weerspiegelen, kan thans door de daarvoor in aanmerking komende, gespecialiseerde toepassing voor een goed deel worden tegemoet gekomen. De ontwikkeling der cosmétologie, de leer der harmonische lichaamsverzorging, met als oogmerk de verhoging of de instandhouding van de uiterlijke aantrekkelijkheid, waarvan de verzorging en decoratieve behandeling van de gelaatshuid de essentie uitmaakt, zomede de kunstige bewerking van het haar als esthetisch werkende omlijsting van het gelaat, bieden daartoe de verlokkelijke gelegenheid waarop een toenemend en voor veler streven en verlangen onmisbaar bercep wordt gedaan.

In de strijd om de handhaving van een aantrekkelijk voorkomen, wordt behoud van de jeugd-suggererende lichaamscontouren evenmin gebagatelliseerd. En voor zover de zichtbaar wordende verschijnselen van de veroudering langs de zoëven aangeduide wegen niet kunnen worden gecompenseerd, dan is er de esthetische chirurgie om de verminderde turgor van de huid en onderliggende weefsels, althans in hun uiterlijk zichtbare gevolgen, te neutraliseren.

Deze onder- en bovengrondse strijd voor vertraging van het verouderingsproces en tegen de daarvan waarneembare kenmerken mag niet uitsluitend aan ijdelheid en erediens van de schijn worden toegeschreven, hij heeft ook een reële basis. De gemiddelde levensduur, gelijk reeds uit en terna werd opgemerkt, is in de laatste decennia bij wijze van spreken met sprongen omhoog gegaan en de fasen van de gevorderde en van de vergevorderde leeftijd hebben dientengevolge een aanzienlijke opschuiving en verlenging ondergaan. De uit dien hoofde opgelegde plicht tot zelfhandhaving gebiedt om de daarin veronderstelde vitaliteit ook in de uiterlijke verschijning te behouden, althans zoveel als mogelijk is ten toon te spreiden. Dit betekent, het proces van het ouder worden in het voorkomen met alle ten dienste staande middelen af te remmen, de zichtbare symptomen van fysiek verval weg te werken en waar mogelijk dit verval zelf tegen te gaan. Anders gezegd: de voortgaande veroudering van de samenleving legt de betreffende leeftijdsgroepen individueel verplichtingen op. Reeds velen en steeds meer personen zijn zich hiervan bewust en met het toenemen van de welvaart willen zij het althans lichamenlijk fit-zijn weerspiegeld zien in hun uiterlijke verschijning. Dat het vertoon van lichamenlijke ongeschondenheid daarvan een essentiële factor uitmaakt, behoeft niet veel uitleg.

Vraagt men nu wat dit alles met tandheelkunde te maken heeft dan moet aanstonds het antwoord luiden: veel, zo niet alles.

Immers in de architectonische opbouw van de aangezichtschedel en het gelaat neemt het gebit als vormbepalend voor de mondpartij een belangrijke plaats in. In een vorige beschouwing¹⁾ is aangetoond dat niet alleen de tandkronen maar in niet mindere mate de tandkassen, van de aangezichtschedel voor de fysionomie een essentieel bestanddeel vormen. Dit is daarom zo belangrijk omdat fysionomische waarneming reeds in de oudheid tot het ervaringsfeit heeft geleid dat naast de oogpartij vooral ook de configuratie van de mond de gelaatsuitdrukking bepaalt. En deze mondplastiek is nauw aan de alveolodentaire structuur gebonden.

Maar er is nog meer dat in dit verband de aandacht verdient. De eenheidscompositie van het gelaat is opgebouwd uit meerdere elementen, die in de grond zeer verschillen in vorm, samenstelling en kleur. Uit die verscheidenheid van samenstellende delen is een geheel ontstaan dat als zodanig tot een harmonische eenheid is geworden, die in door de natuur bevoorrechte individuen tot schoonheid is opgevoerd. Van die eenheid maakt ook het gebit deel uit zodra het door de mimische spierwerking wordt ontbloot. Maar ook in zijn hoedanigheid als afzonderlijk orgaan vervult het een esthetische rol omdat het als zodanig beantwoordt aan de grondregels voor het ontstaan van een indruk van welgevallen. Gelijk bij het gelaat als geheel is ook in het gebit de verscheidenheid in de eenheid waar te nemen, zich enerzijds uitend in de symmetrische opbouw, daarnaast in het vormverschil tussen de onderscheidene elementen. Deze verscheidenheid vindt men ook terug in de tintverschuiving (van cervicaal naar incisaal) in verticale zin maar eveneens (van de centrale snijtand naar de premolaren) in het horizontale. Voorts is er de contrastwerking van het materiaal ten opzichte van het lippenrood en de huid zomede de naar vorm en omvang wisselende zichtbaarheid onder invloed van de mimiek, waardoor het effect wordt verlevendigd.

Ook aan de proportionaliteit in de vorm van het gelaat levert het gebit een belangrijke bijdrage met betrekking tot de verticale driedeling van het aangezicht. Deze grondregel der gelaatsverhoudingen laat geen afwijking toe zonder dat een onevenredigheid aanstonds opvalt en stoort.

Het behoeft dus verder geen betoog dat in de geschetste zorg om de conservering van het uiterlijk, die voor het gebit noodwendig een eerste plaats moet worden toegewezen. Het is echter een algemeen gehuldigde overtuiging dat de levensduur van het kauworgaan geringer pleegt te zijn dan die van de gemiddeld steeds ouder wordende mens en algehele tandoosheid een niet te ontwijken vooruitzicht. Mag men de prothetische

¹⁾ T. v. T. november 1962.

literatuur geloven dan kunnen naast de fysiologische ook de fysiologische consequenties tevredenstellend worden opgevangen.

Wanneer wij dit voor een ogenblik als juist erkennen dan blijft er desondanks een niet te overbruggen verschil. In dit verband is er n.l. een factor die het esthetisch waarden, bij wie daarvoor gevoelig zijn, in de weg staat: de schijn. Het schone vooronderstelt waarheid, waaronder is te verstaan dat de daarvoor ontvankelijke geen genoeg neemt met een uiterlijk dat niet een onafscheidelijk bestanddeel is van het wezen. Het ware esthetische gevoel kan geen vrede vinden in de loze schijn. De wetenschap dat het misleid wordt dringt zich bij de waarneming dermate op dat de psychologisch vereiste isolatie (van andere overwegingen) als voorwaarde voor het ontstaan van de indruk van visueel welgevallen, niet kan ontstaan of, eenmaal ontstaan, bij de ontdekking van het bedrog verbroken wordt. Aan het kunstgebit moet dan ook elke innerlijk-esthetische waarde worden ontzegd; het is geschapen om de schijn te dienen, wil haar ware gedaante zoveel mogelijk verhullen door het uiterlijk aan te nemen van iets waarmee het slechts in de verte enige gelijkenis heeft door de overeenkomst in functie. De neurotische angst voor mogelijke ontmaskering, het gevoel van vernedering dat menige tandeloze, ook in afzondering bekruipt wanneer hij of zij zich van de schijn ontdoet, zijn terug te brengen tot de onesthetisch werkende bewustwording van de geschondenheid die achter de camouflage verborgen wordt gehouden.

Het zijn deze en daarmee verwante gevoelens die de personen, waarop in de inleiding werd gedoeld bekruipen. In het gevoelsmatige verzet tegen gebitsverlies wordt tandeloosheid identiek geacht met de erkenning jeugd en aantrekkelijkheid te hebben verloren.

Reeds werd gewezen op de bijzondere betekenis van de mondpartij voor de gelaatstreken. Het gevolg is echter dat zelfs geringe wijzigingen in de proportionaliteit en contour van de onderste gelaatshelft niet alleen voor het geoefende oog zich opvallend in de gelaatsexpressie aftekenen. Gewezen zij slechts op het effect van een, zij het gering tekort aan normale beethoogte. Over de invloed van een onvoldoende ondersteuning van de mimische spieren ten gevolge van een voortgezette verschrompeling van de tandeloze kaken behoeft niet meer te worden uitgeweid. Ze kunnen geacht worden voldoende bekend te zijn, al is volgens van Lennep de waarneming van de juiste proporties van het gezicht niet zo gemakkelijk als wel wordt gedacht. Het is, zo zegt hij, meer een kwestie van een geoefend oog dan van een precieze meetlat. Van de tandarts mag echter worden verondersteld dat hij q.q. over het eerste beschikt. Maar tevens

dat tandheelkunde en tandheelkunst blijk geven van de verantwoordelijkheden die een en ander oplegt.

In een volgende beschouwing zal worden nagegaan tot welke gevolgtrekkingen de literatuur en de daarmee verbonden praktijk aanleiding geven.